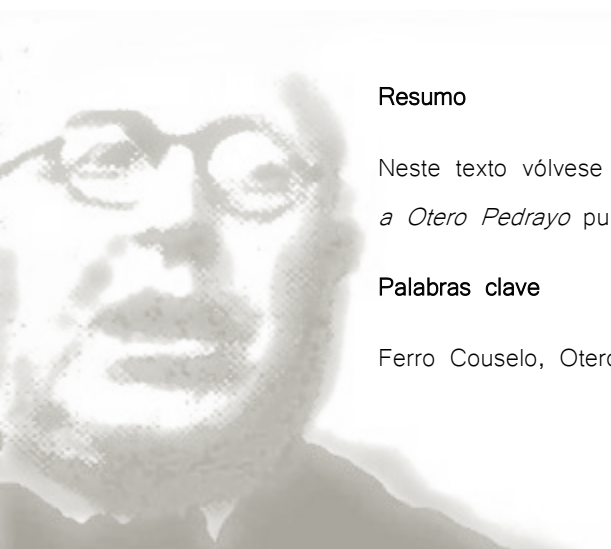

COMO E POR QUÉ OS ESCRIBANOS DEIXARON DE
EMPREGAR O GALEGO

HOW AND WHY THE SCRIBES DID NOT USE THE
GALICIAN

XESÚS FERRO COUSELO

Resumo

Neste texto vólvese a editar o capítulo de Ferro Couselo na obra colectiva *Homaxe a Otero Pedrayo* publicada pola Editorial Galaxia.

Palabras clave

Ferro Couselo, Otero Pedrayo, Escribanos, Galego.

Abstract

In this text it becomes to edit Ferro Couselo's chapter in the collective work *Homaxe a Otero Pedrayo* published by Galaxia publishing.

Key words

Ferro Couselo, Otero Pedrayo, Scribes, Galician.

Recibido: 05/01/17 Aceptado: 06/01/17

Cómaros. Revista Interdisciplinar de Pensamento Galego is licensed under a [Creative Commons Reconocimiento-CompartirIgual 4.0 Internacional License](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Prós que a cotío apousámos os ollos nos estormentos medievais en galego, que a milleiros se conservan aínda nos arquivos, non é ningún segredo que o noso idioma acadou o meirande desenrolo na Baixa Idade Meia.

Os nosos escribanos encheron cunha fala a veces requintada os formularios de Dereito. E hastra poderíamos tragner exemplos nos que a Santa Tioloxía, con verbas outas e sinxelas, desce a encamiñar a “postrumeira vontade” de quen no intre derradeiro sospira a un tempo polo que deixa e polo que espera. “Criou Deus ao home a súa imágen e semellanza e aquél así criado e a muller feita da súa costela, pósoos eno paraíso de delectamento, a donde non avíamos de morrer nin aver mal nin traballo nin pesar, e toda esta benaventuranza perdemos todos los deles descendentes, de aquestes primeiros padres, por querer gustar aquela froita que lles foi defendida por aquel criador que os poso en aquel tan nobre lugar de do somos deseredados fasta la paición de nro. Señor...” Alá polos primeiros anos do quíntos, Gonzalvo das Seixas, coengo de Ourense, escomenza así o seu testamento, “feito con saúde e con todo o seu siso”, o que “o Señor Deus tovo por ben de lle dar”.

O galego entón é a fala dos vasalos e dos señores, dos cregos e dos labregos, e óucese o mesmo nos concellos que nas eirexas, misturado co latín nas prédicas e cerimonias. “E esto así dito e outorgado ergueuse o dito chantre e tomou por las maos aos ditos Afonso Ougea e Tereixa Alvares e en suas maos feceron logo palabras de casamento ambos e dous, segundo que manda a nosa Santa Madre Iglesia, dizendo o dito Afonso Ougea que recibía a dita Tereixa Alvares por súa muller boaa e leal e a dita Tereixa Alvares dizendo que regebia ao dito Afonso Ougea por seu marido boo e leal...” Así se fixo un casamento, nos comenzos do catrocentos, según as Notas de Estebo Pérez, chanceJler do Cabidoo da Catedral de Ourense.

Inda que o rei de Castela non se alcuña xa Emperador, como noutrora o imperante en León, téñse por tal de feito e de dereito e leva a honra mandar en reinos de costumes e falares diversos. No seu famoso discurso pola primacía de asento no Concilio de Basileia o daián de Santiago don Alonso de Cartagena, conselleiro do rei don Xohán II e logo bispo de Burgos, antre as probas da preeminencia do Rei de Castela sobor do da Ingalaterra, apón a de que aquil era

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

rei de reinos con diversas línguas. Vemos por iso como endexamáis recusa que lle falen os vasalos cada un na súa fala.

Namentras gobernan os endiantados, a concencia de Reino de seu mantense viva. Pro a anarquía feudal –que en Galicia houbo feudalismo como en ningures– trouxo o debilitamento das vellas institucións xurídicas. De contado, cos Trastámaras, de fora veñen arreo bispos, alcaldes maores, correxidores, daíáns de Cabidoos e hastra cregos, coengos e abades. De por parte, chegan eiquí xentes de outros reinos, pra ser donos de terras e vasalos: os Estúñigas, en Monterrei; os Enríquez, en Monforte e Lemos; en Ribadavia, os Sarmientos, e en Allariz, os de Benavente. E arrastan detrás si criados, recabdutores e escribanos. Non é de estranar, por ende, que endexamáis empreguen o galego nas súas “cartas” aos concellos i aos vasalos.

Xa dende os mediados do século XV, paseniñamente, vanse desfigurando as alcuñas i os nomes de lugares. A miúdo atopamos trocada a eufohía galaica ca supresión dos diptongos, e vemos así *Pereira* convertido en *Perera*; *Sequeira*, en *Sequera*; *Codeiro*, en *Codero* i en *San Juan de la Cueva* o tan coñecido *San Xohán da Cova*.

O fracaso da Guerra Irmandiña, a gran epopeia bélica do pobo galego, había de tragar consigo unha maor intervenzón do poder real, pra arrematar cos abusos dos señores feudales e cos niños de ladroeiros e asasinos que se acobillaran nos castelos. Pra isto os Reises Católicos houberon de criar a *Real Audiencia*, que, xunto cas Cortes do Reino –chamadas despois *Xunta*– habían de lle dar ao Reino unha nova configuración política dentro da gran monarquía.

Mais, en troques, dende a Corte a cotío chegan eiquí, pró goberno, “criados” dos reises e dos grandes señores, os que somentes empregan a súa fala, e, aos demais, queiras que non, cómprelles adeprendela e tamén usala.

Dende os comenzos da Renascencia lévase falado de abondo dunha suposta premática dos Reises contra o emprego oficial do galego. Afellas que non se atopa por ningures. E, como proba en contrario, temos o feito de que, inda que poucos, hai escribanos que perante todo o primeiro terzo do quíntos non deixan de exaralos seus estormentos na fala do pobo.

Cómaros. Revista Interdisciplinar de pensamento Galego

Pró caso coidamos decisiva a lei dada en 1480, a petición dos procuradores das Cortes de Toledo, pola que se manda que de entón en diante non se dea tídoo de escribano sin ensame e sin licencia do Real Consello. Destoncias os escribanos de Galicia tiveron que deixar os seus formularios pra adeprender os alleos. De agora en diante xa non escomenzarán os protocolos co “Eno nome de Deus. Seipan quantos esta carta viren...” E velahí cómo e por qué os escribanos deixaron de empregar o galego.

